

Wprowadzenie

Coraz częściej obszary wiejskie są postrzegane jako nowe centra trwającej restrukturyzacji społeczno-przestrzennej gospodarek rozwiniętych. Potwierdzają to zarówno badania naukowe, jak też odwołujące się do nich deklaracje polityczne: Cork 2.0, Bled Declaration oraz raporty OECD i komunikaty Komisji Europejskiej. Endogeniczne potencjały obszarów wiejskich mogą stanowić źródło nowych łańcuchów wartości i rynków zakorzenionych, które są warunkiem zrównoważonego rozwoju całej gospodarki. Ponadto wiejskość jako synonim pewnego miejsca (terytorium) stanowi istotny atrybut konsumpcji postindustrialnej.

Obecnie transformacja obszarów wiejskich jest uwarunkowana otoczeniem instytucjonalnym właściwym dla prostego uprzemysłowienia i modernizacji opartej na wiedzy. Rodzi to wiele wyzwań teoretycznych i praktycznych związanych z integracją gospodarki obszarów wiejskich. W niniejszych tomie *Studiów Obszarów Wiejskich* autorzy podejmują problemy restrukturyzacji obszarów wiejskich w ujęciu krajowym i regionalnym. Artykuły koncentrują się wokół trzech obszarów problemowych: współczesnych wyzwań rozwoju obszarów wiejskich, czynników warunkujących powstanie inteligentnych wsi oraz roli rolnictwa i struktur instytucjonalnych w rozwoju obszarów wiejskich.

Pierwszy obszar tematyczny otwiera artykuł B. Czyżewskiego, A. Matuszczak i G. Przekoty będący poszukiwaniem efektywnego modelu wyceny endogenicznego wpływu dóbr publicznych na zasoby i ich produktywność na obszarach wiejskich. Jest to ważne opracowanie metodyczne wpisujące się w szeroki międzynarodowy dyskurs prowadzony w nowej ekonomii dobrobytu i ekonomii ekologicznej. Artykuł B. Chmielewskiej i J. S. Zegara stanowi syntetyczną ocenę zmian jakości życia mieszkańców wsi po akcesji Polski do Unii Europejskiej. W badanym okresie jakość życia ludności wiejskiej i rolniczej poprawiła się w większym stopniu niż ludności miejskiej, nadal jednak utrzymują się dysproporcje w jakości życia mieszkańców miast i wsi. Warunki mieszkaniowe są jednym z zasadniczych determinantów poziomu życia. Praca K. Hanusik i U. Łangowskiej-Szczęśniak stanowi ważny przyczynek w badaniach dotyczących zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych na wsi. Restrukturyzacja obszarów wiejskich zależy od przejmowania przez wieś nowych funkcji, w tym funkcji przemysłowych i usługowych. Różnicowanie gospodarki obszarów wiejskich zależy od aktywizacji zasobów, które nie są wykorzystywane rolniczo. Proces ten jest wspierany przez Program Rozwoju Obszarów Wiejskich. W artykule A. Wojewódzkiej-Wiewiórskiej omawiane są efekty tego programu za lata 2007–2013. Wykorzystanie potencjałów rozwojowych wsi zależy również od innowacji instytucjonalnych, takich jak lokalne grupy działania czy grupy odnowy wsi. Studia przypadków realizacji programów odnowy wsi przedstawiono w artykułach J. Pieczonki (województwo opolskie) i A. Muchy, A. Świągost, Ł. Sykały (woj. małopolskie).

Odpowiedzią na wyzwania współczesnego rozwoju obszarów wiejskich jest koncepcja inteligentnego rolnictwa i inteligentnej wsi. Tej problematyki dotyczą artykuły w drugiej części niniejszego tomu. O wykorzystaniu zasobów baz danych GIS w implementacji regionalnych strategii środowiskowych piszą B. Wiatkowska i J. Ślodziak. Natomiast G. Ste-

faniak opisuje możliwości wykorzystania baz danych GIS w planowaniu przestrzennym i realizacji prac urządzeniowo-rolnych. Inteligentna wieś to wieś kreatywna i innowacyjna, co podkreśla w swojej pracy M. Bucka. Inteligentna wieś ma również przyczynić się do przezwyciężenia bierności edukacyjnej i zawodowej młodzieży wiejskiej. Artykuł A. Mijal zawiera analizę skali zjawiska bierności zawodowej i edukacyjnej młodzieży w wieku 15–34 lata w Polsce i w Unii Europejskiej (młodzież NEET), w szczególności społeczności wiejskiej, w kontekście opinii mieszkańców wsi na temat wpływu wykształcenia na ich sytuację oraz oczekiwań w zakresie wykształcenia dzieci.

Pośród wielu globalnych strategii zrównoważonego rozwoju rolnictwa Unia Europejska promuje jego zrównoważoną intensyfikację. Procesy te są jednak zróżnicowane terytorialnie i uwarunkowane istniejącym środowiskiem instytucjonalnym, decydującym o możliwych ścieżkach rozwojowych gospodarstw rolnych. W artykule A. Bisagi i S. Sokołowskiej dokonano identyfikacji zmian w zachowaniach organizacyjnych i produkcyjnych właścicieli towarowych gospodarstw rolnych służących zapewnieniu trwałości gospodarstw oraz przedstawiono główne bariery w budowaniu potencjałów rozwojowych rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie opolskim. W artykule M. Zielińskiego powraca, postawiony przez autorów opracowania wprowadzającego, problem renty środowiskowej i wynagradzania rolników za zachowanie jakości kapitału naturalnego. Potrzeba terytorialnego różnicowania instrumentów rolno-środowiskowo-klimatycznych, nawet w układzie regionalnym, wydaje się być coraz bardziej oczywista. Sieciowe struktury zarządzania w rolnictwie są nowym źródłem restrukturyzacji obszarów wiejskich i ich terytorialnych specjalizacji. A. Matuszczak i M. Bieniek-Majka identyfikują stan zorganizowania producentów owoców i warzyw oraz wskazują na determinanty tego procesu po akcesji Polski do UE. W kolejnym artykule autorki proponują również narzędzia badawcze służące do mierzenia pozycji konkurencyjnej grup i organizacji producentów owoców i warzyw na rynkach rolnych. Terytorialna specjalizacja w produkcji warzyw została wykazana również przez A. Traczyk i M. Wójcika na przykładzie województwa łódzkiego.

Podsumowując, autorzy niniejszego tomu analizują istotne aspekty dokonującej się w XXI w. restrukturyzacji obszarów wiejskich. Bez wątpienia podjęte problemy są istotne dla uściślenia kierunków modernizacji WPR po 2020 r. i jej zmiany z polityki branżowej w politykę terytorialną.

*Anna Bisaga
Anna Mijal
Stanisława Sokołowska*